

“Олонхо дойдутугар айан”

дьарыктаныы улахан бөлөх.

Сыала: Оџолорго олонхо туһунан өйдөбүлү биэри, ис хоһоонугар интириэһи үөскэтии.

Оџоџо төрөөбүт ийэ тылларын олонхо нөнүө

Иитээччи: - Үтүө күнүнэн оџолоор! Оџолор олонхо диэн тугуй билэбит ду?

Бүгүн биһиги олонхо дойдутугар айанныахпыт. Оџолоор олонхо дойдутугар туох баара буолуой? Ол дойдуга бу ыллыктарынан бардахпытына билэр эбиппит. (Дуоскаџа олонхо үс дойдуга хартыына ыйаммыт).

Иитээччи: Олонхо диэн баай фантазиялаах, айыы аймаџын көмүскүүр улуу бухатыыр быһылааннаах сырыытын хоһуйар норуот сүдү айымньыта буолар. Оџолоор былыр уот-күөс, телевизор-радио суоџуна, сахалар алаас- алаас аайы тарџанан олордохторуна олонхоһут оџонньор күүтүүлээх ыалдыт буолара. Кинини истээри ыраахтан-чугастан кэлэллэрэ, ас бастыгын тардаллара, дьоро кизһээ үүнэрэ.

Олонголоон оџонньор барахсан

Оллоонноон олорон эрэ,

Олонхо номоџо оностон

Эриэккэс тылынан хоһуйан

Этэн тыынан барара.

Оџолоор олонхоһут абыланнаах –алыптаах, уус- уран тыллаах, айылџаттан бэриллибит талааннаах дьон буолаллара. (Олонхоттон быһа тардан иһитиннэрии аудиозапись).

Иитээччи: Ыллыкпытынан айаннаан кэллибит көрүн эрэ оџолоор. Бу Аал луук мас (Аар кудук мас) - орто дойдуга үүнэр ытык мас. Бу маска сир дойду иччитэ Аан Алахчын хотун олорор. Ол иһин Аал луук маһы харыстыыр. Аан Алахчын хотун айылџаны араначчылыыр иччи.

Күөх нуоџай мутукчалаах , лоһуор туораахтаах, силистээх эбит. Олонхоџо Аал луук мас үс дойдуну ситимниир.

Салгыы айанныыбыт ыллык устун.

- Олонхоџо ус дойду баар эбит. Үс дойдуттан биирдэстэрэ - айыылар олорор сирдэрэ - Үөһээ дойду

Тоџус хаттыгастаах добун маған халлаан

Үрүт өттүгэр олорор

Кыырай маған халлаан дойдулаах

Үүт күөл олохтоох

Үкэр куйаас тыыннаах.

Саха үнэр- сүктэр үрдүк айыылара- тангаралар олорор сирдэрэ. Бу үөһээ дойду сырдык, ыраас эбит.

Онтон бу Орто дойду -

Ойор тахсар күннээх

Охтон баранар мастаах

Уолан бүтэр уулаах

Орто туруу дойду

Оҥоһуллубута үһү.

Сөгүөлүү оонһуур

Көлүйэ күөллээх

Илибирии турар сэбирдэхтээх

Иэримэ-тиэримэ мутуктардаах

Туру- томороон мастардаах

Кэмэ кэрдитэ биллибэт

Кэнкил хара тыалардаах эбит.

Бу орто дойдуга - кимнээх олороллоро буолуой? Дьоннор олороллор, тыынар- тыыннаах , айылҕа, көтөрдөр. (Хартыына көрдөрүү)

Бу аллараа дойду- абааһылар дойдулара.

Силлиэ түспүт,

Холорук ытыллыбыт,

Барбатах балык миинин курдук

Борук- сорук дойду - абааһылар дойдулара.

Аллараа дойду олус тымныы, харана, силистээх эбит.

Салгыы төрдүс ыллыкпытыгар кэллибит. Орто туруу дьоно - сэргэтэ.

Бу орто туруу дойдуга

Көмүс чопчу сүрэбэр

Аламай күн анныгар

Күлүктээн үөскэппит

Айан төрөппүт

Күбэй ийэ хотун.

Аар тойон аҕа!

Бал буолан, ыыр үктээн ололбуттара эбитэ үһү. Кинилэр өр да өр оҕоломмотохтор эбит. Кэлин кэтэһэн-кэтэһэн уол оҕоломмуттар.

Ол уоллара 1 хоноот биирдэммит,

2 хоноот иккилэммит,

3 хоноот үстэммит.

Бухатыыр уол буола улааппыт.

Бэһис ыллыкпыт Бухатыыр уоламмыт.

Хастаабыт тиит курдук харылаах

Суллаабыт тиит курдук сотолоох

Үс былас үрдүк өттүктээх

Биэс былас биэкэйэр биилээх

Алта былас дараҕар сарыннаах

Саннын баайытыгар дылы

Сабырыччы үүммүт баттахтаах

Бухатыырга моһуоннаах

Саха саарына эбит.

Бухатыырбыт күүстээх, хорсун, аһыныгас санаалаах, дьону көмүскүүргэ, аан дойдуну араначчылыырга ананан төрөөбүт Айыы бухатыыра эбит.

Бухатыырбыт туттар мала сэбэ-сэбиргэлэ: Куйах- охсуһууга, охтон көмүскэнэр тимир хахха.

Ох саа - тимир төбөлөөх оһунан ытар.

Батас – сытыы биилээх уһун тимирдъх сэп.

Салгыы алтыс ыллыкпытыгар

Тоһус былас

Долгуйар уһун суһуохтаах

Туналһаннаах ньуурдаах

Туйаарыма Куо барахсан.

Кыыс оҕо кэрэ дьүһүннээх, кыраһыабай, нарын – намчы үтүө санаалаах буолар. Кыыс оҕо туох кизэргэллээбэй? (ытарһа, бастыһа, илин кэбиһэр).

Сэттис ыллыкпытыгар кэллибит. Көрүн эрэ Абааһы бухатыыра Айыы дьонугар утары турар үрэйэр, алдыатар, өлөрөр күүстээх харана күүс.

Биир харахтаах

Арбайбыт баттахтаах
Атахтара тынырахтаах
Түүлээх моһуоннаах

Бу Айыы бухатыырын кытта охсуһаллар. Тоҕо диэтэххэ Туйаарыма Куону уоран ылар. Айыы бухатыыра абааһы бухатыырын кытта охсуһан кыайан Туйаарыма Куону быһыһыр.

- Оҕолоор олонхо Орто дойду бухатыырын кыайытынан түмүктэнэр. Манна үчүгэй мөкүнү, сырдык харананы кыайар.
- Билигин ким төһө өйдөөбүтүнэн Орто дойду айылҕатын уруһуйдаан көрдөрүөххэинг эрэ.
- Ким Туйаарыма Куону, бухатыыры уруһуйдуон баҕарарый?

Түмүк:

Оҕолор олонхо дойдутун ыллыктарынан айаннаан туох саҕаны биллигит?

Тугу гынныбыт?